

УДК 78.087.6:82-1](44)

Вежневцев І. Л.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва

НАРАТИВНА СКЛАДОВА ЖАНРУ «МУЗИЧНИЙ ПОРТРЕТ» НА ПРИКЛАДІ ВОКАЛЬНИХ ПОРТРЕТІВ Ф. ПУЛЕНКА

*Вежневцев І. Л. Наративна складова жанру «музичний портрет» на прикладі вокальних портретів Ф. Пуленка. Актуальність роботи полягає в дослідженні проблем музичного мистецтва, пов'язаних із необхідністю теоретичного обґрунтування наративної складової музичного портрета як форми дискурсу, що є відображенням еволюційних процесів науки і мистецтва ХХ ст. Досліджується вплив наративу на поглиблення психологізму музичних образів. Застосовано аналітичний та культурно-історичний методи для дослідження терміна наратив / наративний, на основі компаративного методу розглянуто його наукові, художньо-образні конотації, запропоновано наративний метод. **Результати дослідження:** наратив гуманітарних та соціальних наук дозволяє розширити можливості дослідження особистості з огляду на те, що когнітивні та інтерпретаційні процеси, результати яких знаходять своє відображення у наративних текстах, становлять ядро особистості та психологічного досвіду. Праця має прикладний характер у вивченні творів музичного мистецтва.*

Ключові слова: музичний портрет, наратив, інтертекстуальність, транстекстуальність, психологізм.

Вежневцев И. Л. Нарративная составляющая жанра «музыкальный портрет» на примере вокальных портретов Ф. Пуленка. Актуальность работы заключается в исследовании проблем музыкального искусства, связанных с необходимостью теоретического обоснования нарративной составляющей музыкального портрета как формы дискурса, которая является отражением эволюционных процессов науки и искусства ХХ в. Исследуется влияние наратива на углубление психологизма музыкальных образов. Применены аналитический и культурно-исторический методы для исследования термина наратив / нарративный, на основе сравнительного метода рассмотрены его научные, художественно-образные коннотации, предложен нарративный метод. Результаты исследования: наратив гуманитарных и социальных наук позволяет расширить возможности исследования личности, учитывая, что когнитивные и интерпретационные процессы, результаты которых находят свое отражение в нарративных текстах, составляют ядро личности и психологического опыта. Работа имеет прикладной характер в изучении произведений музыкального искусства.

Ключевые слова: музыкальный портрет, наратив, интертекстуальность, транстекстуальность, психологизм.

Vezhnevets I. Narrative component of the genre “musical portrait” on the example of vocal portraits of F. Poulenc.

Background. In recent time, the interest of scientists has expanded in relation to the issues that are connected to the understanding of the term “narration”. Narration (storytelling) is recognized to be the quality, which dominates in human thinking, and serves as a major formula for the understanding of cultural experience, organization of scientific research, and social interaction. The narrative form, oral or written, creates the basis of the social existence of a person: linguistic, psychological, philosophical, and cultural. Narration approaches in social importance to the myth (not in the ancient, but in the contemporary European sense of this word: myth as a “fable” with allegory, where there is a main thought and a conclusion). Due to the synthesis of arts, all the abovementioned has its reflection in music as well. The genre that has its roots in the fine arts – the musical portrait. In the conditions of the tempestuous development of the avantgarde arts from the mid-XX century, this genre has been enriched with new features, which are connected with deepening **psychologism**.

The goal of the research is connected to the necessity of theoretical justification of the narration / narrative constituent of the musical portrait in the *mélodie* genre as a form of a discourse that has a synthetic character and is related to the evolutionary processes of science and art development. As a result, the differentiating and essential features of the literary and musical “narration” have to be researched, in the accepted sense of this term, and it has to be proved that they influence the deepening of the **psychologism** of the musical images and considerably strengthen their visualization. Additionally, it is necessary to research the transtextuality of the musical works, and to study the importance of narration in the genre of musical portraits, based on the example of the vocal cycles “*Le Bal Masqué*” (1932)

Рецензент статті: Каблова Т. Б., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу, Інститут мистецтв Київського університету імені Б. Грінченка

Стаття надійшла до редакції 23.09.2017

and "Le Travail du Peintre" (1957) of the French composer Francis Poulenc.

Methods: the analytical and cultural-historical methods were applied, with the support of which the etymology of the term "narration / narrative" was researched. On the basis of the comparative method, its scientific, artistic and visual connotations in the philosophy, culturology, psychology, sociology, literature, and musicology were examined. The narrative method of the research was proposed on the basis of the similarities between the arts.

Results: the research concludes that due to the aesthetic, stylistic, and theoretical similarities between the arts, as well as through intertextuality, the music absorbs the features of literary styles, fine arts, and reflects the understanding of the cultural experience, social interaction, and the deepening of the understanding of personal identity.

The genre of the musical portrait receives a new impetus for development and takes on features of **psychologism**. Due to its narration, its deep plunge into human psychological nature, its unique personality, individual psychophysical features and worldview, the genre illustrates its place in national and world culture. These processes are characteristic of the XX century and still go on to this day.

The musical portraits in the cycles of F. Poulenc create an intertextual connection with poetry, and also with the *avantgarde* fine arts. The intertext of the musical portraits in which the cubist and surrealist artworks, surrealist and symbolic poems, history and philosophy are combined – all this is a perfect example of narration. The intertextuality of the musical portraits in the *mélodie* genre creates an additional interdisciplinary connection due to the parallel with the dialogic character of artistic, musical and literary narration, and finally, with the kinetic aspect of music and the subjectivity of the perception of musical objects.

The vocal portraits are more psychological in comparison to the instrumental portraits due to intertextuality and the narrative component, which forms a complex system of the author's individual concepts that reflect the worldview of the creators of the texts and establish the authors' discourse, in which musical text is a crucial element of the visualization of the theatrical atmosphere.

Conclusions. This is the first complex research of the genre of the "musical portrait" (namely in the vocal cycles) that is considerably different from the general line of instrumental musical portraits, and also portrait genres of the fine arts. The synthetics of this genre, the symbolic poetry, the opera dramaturgy, and the genre's inclusion of literary text, prove the necessity of the application of the narrative method of research for the understanding of the essence of narration, and its importance in the cycles of musical portraits of F. Poulenc. Additionally, these elements have a practical applicability in the contemporary research of musical works.

Keywords: musical portrait, narrative, intertextuality, transsexuality, psychology.

Постановка проблеми. Наукова новизна теми полягає у виборі об'єкта дослідження, що обґрунтовано недостатністю спеціальних мистецтвознавчих досліджень, присвячених *психологізму* музичного

портрета і його *нарративної* складової. Ця робота є першим комплексним дослідженням жанру музичного портрету у вокальних циклах, в загальному ряді портретних жанрів мистецтва. Під впливом естетики постмодернізму змінюється нарративна картина твору, ускладнюється структура оповіді, яка зазвичай включає декілька різночасових оповідних пластів, зростає статус наратора і наротатора; вокальний портрет виходить за власні жанрові межі, посилюється візуалізація. Аналіз наративу, що є властивим вокальним творам і до того ж пов'язаним із образотворчим мистецтвом, дозволяє зрозуміти особливості стилю художнього мислення, яке унаочнює духовні орієнтири сучасної людини.

Зв'язок із науковими завданнями. Стаття є частиною дисертаційного дослідження «Музичний портрет як соціально-культурний феномен ХХ століття на прикладі творчості Франсіса Пуленка», що виконується в загальному напрямку досліджень «Взаємозв'язок мистецтва і інших компонентів духовної культури (міфології, релігії, філософії, психології, моралі, права, політики, науки)», які вказані в Паспорті спеціальності 20.00.01 (Бюлетень ВАК України, 2008 р., № 1). Ця тема — в її *нарративному* аспекті — ще не була предметом системних досліджень в українському мистецтвознавстві, а серед невеликої кількості зарубіжних учених, які звертались до вивчення вокальних портретів Пуленка, слід відзначити праці Керолайн Ехман «Від банального до сюрреалістичного: Пуленк, Жакоб і "Бал-маскарад"» (Caroline Ehman «From the Banal to the Surreal: Poulenc, Jacob, and *Le Bal masque*») (2005) і Л. Д. Фрай «Міждисциплінарне мистецтво. Він зоря за вашою картинкою: музичний кубізм і сюрреалізм у "Роботі художника" Франсіса Пуленка» (Fry L. D. «Interdisciplinary Arts. The he dawn is behind your picture: musical cubism and surrealism in Francis Poulenc's *Le Travail du Peintre*») (2007), де автори в контексті інших питань наблизились до необхідності теоретичного обґрунтування *нарративної* складової.

Відсутність цілісних теоретичних досліджень вокальних портретів у творчості Ф. Пуленка, як і відсутність українських перекладів віршів М. Жакоба і П. Елюара (переклади віршів увійдуть до дисертаційного дослідження), підтверджують важливість обраної теми.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю теоретичного обґрунтування *нарративної* складової музичного портрету як форми дискурсу, що є результатом еволюційних процесів науки і мистецтва. Останнім часом зростає зацікавленість науковців у вивченні питань, що пов'язані з поняттям терміна «нарратив». Наративне оповідання (викладення історії) визнано властивістю, що домінує в людському мисленні, є головною формою розуміння культурного досвіду, організації наукових досліджень, соціальної взаємодії. Оповідна форма, усна чи письмова, є основою існування людини: філософського, культурологічного, лінгвістичного, психологічного. За рахунок синтезу мистецтв усе це знаходить своє відображення

і в музиці. Жанр, що походить корінням із образотворчого мистецтва, — музичний портрет — збагачується за рахунок синтезу мистецтв, в умовах розвитку авангардних мистецтв середини ХХ століття отримує нові риси, що пов'язані з поглибленням психологізму. Об'єктом даного дослідження обрана *наративна* складова в жанрі «музичний портрет» у світській кантаті «Le Bal Masqué» (1932) і вокальному циклі «Le Travail du Peintre» (1957) французького композитора Франсіса Пуленка.

Мета роботи — дослідити відмінні і суттєві риси літературного та музичного «наративу» в прийнятому розумінні цього терміна, що впливають на розвиток та поглиблення психологізму музичних образів та їхню візуалізацію. Постає необхідність розв'язати наступні **завдання**:

- 1) простежити етимологію терміна «наратив / наративний» через розшифрування його трактування в різних галузях науки;
- 2) дослідити досвід філософських розробок *наративу* в теоретичних працях сучасних науковців;
- 3) довести важливість застосування терміна «наратив / наративний» і *наративного методу* в музикознавстві, що дозволить дослідити та виявити певні ознаки психологізму музичних портретів;
- 4) дослідити *наративну* складову в жанрі музичних портретів у вокальних циклах Ф. Пуленка;
- 5) встановити наявність *транстекстуальності* та показати її як важливу рису *наративної складової* на прикладі психологізму портретів у вокальних циклах Ф. Пуленка.

Методологія: аналітичний та культурно-історичний методи, за допомогою яких досліджується етимологія терміна «наратив / наративний». На основі компаративного методу розглянуто його наукові, художньо-образні конотації у філософії, культурології, психології, соціології, літературі, музикознавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення і розвиток наративних способів осмислення світу набувають усе більшого значення. Науковий напрямок наратології, що виник у Франції 1960–1970-х років, є результатом розвитку філософських ідей, які поєднують різні галузі людського знання і кардинально змінюють погляд на природу художнього твору. Цей процес базується на контексті риторики в художній літературі, зокрема міфі (Р. Барт, Л. Долежел, Ж. Женетт, М. Баль, В. Шмід, Дж. Принс, С. Четман, Ю. Мюзарра-Шредер, Я. Лінтвельт, М.-Л. Райан, Ю. Крістєва, М. Л. Пратт, М. Ріффатерр, Ж. Курте й інші), і є глибинно пов'язаним із переосмисленням структуралістичних уявлень про культуру і мистецтво, комунікативних поглядів на Всесвіт тощо.

До наукового обігу термін «наратологія» було введено французьким літературознавцем Цветаном Тодоровим у праці «Грамматика “Декамерона”» (*Grammaire du «Décaméron»*) (1969). Термін утворений із двох слів: «narration» (фр. — оповідь) і «logie», «логос» (дав.-гр. — слово, вчення, наука). «Розповідання (як продукт і як процес, об'єкт, акт)

однієї чи більше дійсних або фіктивних подій, які повідомляються одним, двома чи кількома *нараторами* одному, двом чи кільком нарахованим <...> це контекстуально пов'язаний обмін між двома сторонами, що виникає із бажання щонайменше однієї із цих сторін» [5, с. 73].

У дослідженні Н. П. Маршевої зазначено: «Наратологічні студії мали загальнотеоретичний характер, але варто зазначити, що вони були інспіровані досягненнями структурного вивчення казки й у подальшому зверталися до цього жанру як до ілюстративного матеріалу (праці А.-Ж. Греймаса, Ж. Курте, К. Бремона, Р. Барта та П. Ларівая)» [4, с. 115]. У контексті нашого дослідження важливим є зв'язок символістської поезії віршів Макса Жакоба і Поля Елюара з символікою міфів античних часів та образотворчим мистецтвом авангарду ХХ століття, що знайшло своє відображення в музиці Ф. Пуленка.

На підставі цього підкреслимо, що *наратологія* є вченням про оповідь. Наприклад, праця В. Я. Проппа «Морфологія казки» (1928) є одним із класичних зразків структуралістського *наративного* напрямку. «Наратив» тут розумівся як історія, що репрезентує події минулого. Міф з його архаїчною формою, за висловом О. М. Фрейденберг, «був всім — думкою, річчю, дією, істотою, словом», тоді як «нарація», зберігши «весь минулий інвентар міфу», зробила його «персонажем, сценарієм, сюжетом, але без занадто “предметної” і “зримої” природи, що є нерозривна з людиною» [7].

Нарація є наслідком формування особистого досвіду людини як комунікативного культурного феномена. Маніфестом структурної наратології вважається наукове видання «Communications» 1966 року (№ 8), де було опубліковано статті А.-Ж. Греймаса, К. Бремона, Р. Барта, Ц. Тодорова та Ж. Женетта, які мають світове значення. За переконанням Ж. Женетта, у трактуванні *наративу* потрібно розмежовувати терміни для позначення основних аспектів: розповідний дискурс і оповідний текст. Термін «narration» позначає акт оповідання, в широкому сенсі — реальну або вигадану ситуацію, в якій відбувається певний акт. «Як *наратив*, розповідь існує завдяки зв'язку з історією, що в ньому викладається; як дискурс, вона існує завдяки своєму зв'язку з *нарацією*, яка її породжує» [1, с. 64]. Якщо Р. Барт зазначав, що процесуальність розповіді розгортається заради самої розповіді, а не заради прямого впливу на дійсність, крім функції символічної діяльності [9], то А.-Ж. Греймас у розробці семіотичного напрямку був зацікавлений важливістю оповіді, яку він пов'язував зі значенням: «Оповідь, насправді, є основною і водночас найприроднішою формою вираження людини: вона дозволяє людині осмислювати себе та світ, збагачуючи численними й нескінченими метафорами, які він розвиває завдяки *наративності* власного світу значень» [12, с. 205].

Розвиток гуманітарних наук дав поштовх до вивчення *наративу*. Нова герменевтична, онтологічна і історична свідомість визначила спрямованість критичних та історичних теорій у працях

Х.-Г. Гадамера, Х. Уайта, П. Рікера. Спеціаліст із філософської антропології О. Г. Трубіна в монографії «Наратологія: основи, проблеми і перспективи» (2002) дає вичерпне визначення поняття: «Наратологія, теорія наративу — дисципліна, що вивчає оповідні тексти, природу, форми та функціонування наративу, загальні ознаки, властиві всім можливим типам» [6]. *Наративність* притаманна не тільки таким областям культури, як наука, філософія або віровчення. У рамках концепцій Й. Брокмейера і Р. Харрі *нарратив* розглядається як *підвид дискурсу*: «Усвідомлення першорядності соціального початку, значення соціальних форм в епістемології (дав.-гр. ἐπιστήμη — наукове знання, наука) і культурі досліджує проблему зв'язку оповідання з наукою і освітою. Оповідання є, безумовно, одним із фундаментальних компонентів соціальної взаємодії і комунікації» [2, с. 89]. Наукова думка (наратологія) звертає увагу саме на комунікативний бік людського існування. Людина, живучи та взаємодіючи з іншими членами суспільства, відчуває постійну потребу в спілкуванні. При цьому вона використовує не випадкові набори слів, а фрази, які найповніше передають її думки і бажання.

Виникає необхідність у використанні інших, якісних дослідницьких технік, однією з яких став *нарративний аналіз* як метод вивчення індивідуальних і соціальних практик, історичного та соціокультурного контексту, механізмів, що забезпечують інтегрованість сучасного суспільства, ідентифікацію та інтеграцію особистості, відтворення традиційних і засвоєння нових культурних норм і зразків. Якщо раніше *нарративний метод* застосовувався винятково для дослідження текстів художньої літератури, то останнім часом спостерігається проникнення нарративних категорій практично у всі сфери теоретичного знання: історію, філософію, соціологію, політологію, психологію, теорію управління, культурологію, музику.

Поняття «нарратив» широко використовують психологи при дослідженні особистості, способів комунікації. Розглядаються підходи до розуміння наративу: наратив — як особливий модус мислення (концепція Дж. Брунера); як метатеоретична парадигма (концепція Т. Сарбіна); як життєва історія; як структурне утворення тощо. У роботі О. С. Куткової зроблені кроки з систематизації наукових праць у різних галузях знання, підходів до поняття «нарратив», а також розглянуто *нарратив* як ознаку ідентичності [3, с. 23–33].

У контексті нашого дослідження важливо те, що *нарративний метод* дозволяє дослідити та виявити певні ознаки саме *психологізму* музичних творів.

Спираючись на змістовні елементи *нарративу*: події, образи (образи-портрети), думки, мову, невербальні елементи (зорові і звукові ряди), можна провести змістовний аналіз головної сюжетної лінії музичного твору, важливості головної теми, світобачення автора. *Нарративний аналіз* передбачає врахування лінгвістичних обмежень: типу мови, інтонацій мови, характерності мови, що утворює будь-який дискурс.

У цьому сенсі варто підкреслити, що музичний контекст впливає на уяву і асоціюється з розповіддю, тому знання риторичних етапів подачі тексту є важливими в розумінні виразної сфери. Ще з античних часів були виявлені головні етапи виразного озвучування тексту: *exordium* — вступ, *narratio* — розповідь, виклад теми, *propositio* — визначення теми, *partitio* — розподіл, *confutatio* — спростування, *confirmatio* — підтвердження, *digressio* — відступ, *peroratio-epilogus* — висновок. Важливим є той факт, що *narratio* відповідає головній ідеї всього твору.

У ході розробки теми виявлено, що у свою чергу значна частина музичних творів фактично має *нарративний* характер. Програмні музичні портрети сприймаються як утілення деяких літературних або образотворчих параметрів, котрі містять *нарратив*. Структура музики є оповідною, це закодовано і в способі її буття в просторі і в часі. За твердженням Мартіна Хайдеггера, «мистецький витвір розкриває властивим йому способом буття сушого» [8, с. 131]. Процес перетворення досвіду на символи в акті художньої творчості є схожим у всіх формах мистецтва, зокрема камерно-вокальному.

Для цього дослідження має вагу і той факт, що теорія символічного перетворення, сформульована Сюзанною Лангер [13, с. 34], дозволяє стверджувати: людський розум різними способами дає символічне вираження почуттів і думок у музиці, поезії, живописі та інших видах мистецтва. А саме в камерно-вокальних циклах Ф. Пуленка, крім символістських віршів у жанрі верлібр і символіки будови циклів, існує єдина сюжетна лінія (риторичного тексту), яка розгортається у межах циклічної форми, де кожен фрагмент є «частиною», має свій темп і характер виконання. Цей тип організації музичної форми є характерним для творів, що пов'язані зі словом або тими музичними жанрами, що орієнтовані на літературну програму. Ця спрямованість надає абсолютно різним за змістом, жанром, характером частинам єдність, можливість досягнути головну ідею циклу завдяки криптограмі (від гр. *kryptos* — таємний, *gramma* — буква, написання, лист) — таємному посланню в майбутнє, що складається з архаїчних символів, які роблять її легко впізнаваною і зрозумілою. Ця характерна риса камерно-вокальних циклів у творчості Ф. Пуленка наближає жанр музичних портретів до оперного, бо має ознаки одного з літературних жанрів — драми. Вражають композиторське відчуття музичної форми, конструктивна вираженість, уміння лаконічно, за невеликий проміжок часу запропонувати «сюжет» — означити його зав'язку і провести усіма етапами розвитку до завершення.

Портрети творчих особистостей у циклі «Le Travail du Peintre», *інтертекстуальність*, що міститься у текстах П. Елюара і в музиці, мають яскраво виражений психологізм образів і «внутрішній» характер, що приводить до утворення домінуючого авторського *гіпертексту*, звернення до *наратора* (аудиторії), що надихає вірою в нескінченність життя митця у творі мистецтва, в якому відображе-

но не лише творчу особистість, його життєвий досвід, а й світовідчуття, оптимізм, метафізичну віру в найкраще.

Термін «*інтертекстуальність*» запропоновано в літературознавстві в 60-ті рр. ХХ століття в роботах Ю. Кристевої, але сам термін був розкритий у роботах Р. Барта. Важливою для розуміння *нарративної* складової в жанрі камерно-вокального портрету також стає запропонована класифікація типів *транстекстуальності* Ж. Женетта, міжтекстової взаємодії: перегук твору з літературною традицією, мистецькими формами, жанровими умовностями, стильовими кодами, дискурсами, коли відбувається демонстративне відтворення, наслідування, перетворення чи руйнування застарілих музично-поетичних норм. Це є важливий аспект структурної самоорганізації твору, що демонструє залучення контексту літературної традиції (пародія, травесті, парафраз, цитата, колаж, алюзійні згадки чи натяки тощо) і жанрів музичного тексту через стилізацію, за рахунок як класичних жанрів (марш, вальс, скерцо, галоп, *perpetuum mobile* й інших), так і суто французьких (*poème, mélodie, chanson*).

Ж. Женетт вирізняє п'ять основних типів міжтекстових взаємин тобто *транстекстуальність* [1, с. 18] складається:

- 1) з *intertext* як «співприсутність» в одному тексті двох або більше текстів (цитати, алюзії, театралізація, екранізація, інше);
- 2) *paratext* як відношення тексту до своєї назви, післямови, епіграфа та інше;
- 3) *metatext* як те, що коментує і іноді є критичним посиланням на свій текст;
- 4) *hypertext* як осміювання і пародіювання одним текстом іншого;
- 5) *architext*, що розуміється як жанровий зв'язок текстів.

Аналіз вокальних портретів Ф. Пуленка «Le Bal Masqué» («Бал-маскарад») і «Le Travail du Peintre» («Робота художника») виявив:

1. Світська кантата «Le Bal Masqué» на вірші Макса Жакоба для баритона та камерного складу оркестру та хору (уперше виконано у м. Єрі (Франція) 20 квітня 1932 р., за орудою Роже де Серм'є), зі слів композитора: «Це атмосфера передмістя, яка мені дорога... атмосфера лубочної картинки...» [14, с. 128], — це суміш із форм і жанрів французької музики XVIII–XX ст. Своєрідна галерея шаржованих портретів парижан. Коментарі до портретів дає сольна партія баритона у вигляді або пародійних псевдооперних арій, або побутових вуличних пісеньок, що більше схожі на дитячі «дражнилки». Це і іронія, і гротеск, і пародія, і лірика (особливо у вокальних номерах); оркестрові номери в танцювальних ритмах інструментовані *avec charme de variété* (з естрадним шармом). Дуже чіткі, тонкі портретні замальовки на тлі ярмаркової атмосфери та балагану. У циклі присутні всі п'ять типів *транстекстуальності* Ж. Женетта. *Інтертекстуальний* зв'язок завжди показує співвіднесеність твору з попереднім літературним, образотворчим або

культурним контекстом, що ставить даний текст у ряд інших творів і творів авангарду ХХ століття.

2. У камерно-вокальному циклі «Le Travail du Peintre» (1957) відносини між двома (віршами і музикою) текстами — *intertext*, у віршах частин циклу і назвах картин — *paratext*, у коментарях, що вірш дає картині і навпаки, — *metatext, hypertext* — де картина перетворюється за посередництвом поезії на інший текст, і *architext* — поезія є інтерпретацією робіт живописців, персонажів циклу. Л. Фрай вважає, що порядок у циклі «Le Travail du Peintre» Ф. Пуленка, що складається з сімох обраних віршів («Пабло Пікассо», «Марк Шагал», «Жорж Брак», «Хуан Гріс», «Пауль Клее», «Жоан Міро», «Жак Війон»), з поетичної збірки «Donner à voir» (1939) П. Елюара, показує «не тільки *нарративну* природу *mélodies* і віршів у контексті вокального циклу і збірки віршів, а й діалогічну, що розділяє поетичний і музичний *intertext* образів, які Елюар повторює і пов'язує у всіх своїх віршах, а композиція Пуленка, методи уніфікації надають циклу характерний композиторський стиль» [11, с. 315].

Це відповідає тенденціям символізму, нової художньо-естетичної системи, що збудована за принципами «закону всезагальної аналогії» Ш. Бодлера, яка передбачає співіснування відповідностей не лише між різними видами мистецтв, а й між матеріальним і духовним світами, природою і внутрішнім світом людини. Акценти символізму зміщено в іншу систему координат, з урахуванням позитивістської філософії й естетики. Міф як виток, і символізм віршів у жанрі верлібр, де кожен вірш циклу пов'язаний з основним філософським стрижнем, таємною прихованою ідеєю, розкриваються завдяки мистецтву, зокрема музиці й поезії. Глибокий зміст символу / слова поетичних образів вирізняється великою увагою до музичності, ускладненими образами й асоціаціями, багатьма натяками, недомовками, де суб'єктивність сприйняття, без використання формальних ознак поезії, само по собі є музичним жанром.

Особливо важливим є твердження Ф. Пуленка, що для того щоб досягти свободи «дружньої бесіди», встановлення обопільного зв'язку, виконання цих циклів потребує добре обізнаного на драматичному мистецтві оперного співака, який під час виконання має зіграти образи декількох персонажів (по суті, це моновістава з одним виконавцем), співати виключно французькою мовою. Партія фортепіано / оркестру («Le Bal Masqué») і партія соліста є абсолютно рівноцінні за значимістю.

Висновки з даного дослідження. Виявлено, що нарратив гуманітарних та соціальних наук дозволяє розширити можливості дослідження особистості з огляду на те, що когнітивні та інтерпретаційні процеси, результати яких знаходять своє відображення у нарративних текстах, становлять ядро особистості та *психологічного* досвіду. Дослідження значення терміна «нарратив / нарративний» у музикознавстві виявило, що оповідна форма є типом тексту, який широко використовується в музич-

них творах, володіння *нарративним* методом в обох його аспектах (аналітичному і синтетичному) є нагальним для фахівців музикознавства. «Наратив» і «нарративність» у музичному мистецтві є багатовимірними процесами і передбачають заглибленість композитора у сферу знань, за рахунок яких у музиці відбивається обізнаність Ф. Пуленка у конкретних національних, соціальних, історичних і культурних умовах. Аналіз вокальних портретів Ф. Пуленка свідчить про те, що вокальні портрети ХХ ст. вирізняються новою філософією, заглибленням у *психологію* людини, її внутрішній досвід і є пов'язаними з еволюцією людства. Інтертекстуальність встановлює додатковий міждисциплінарний зв'язок завдяки діалогічному характеру мистецтва.

Перспективи дослідження даної теми. Синтетичність жанру «музичний портрет» доводить необхідність застосування нарративного методу дослідження для розуміння суті *нарративу*, його значення у вивченні творів музичного мистецтва, а також у зв'язку з поглибленням *психологізму* музичних образів, має ознаки зміни мистецької парадигми і є відповіддю на ментальний, загальнокультурний, соціальний стан ХХ ст. Естетичний аспект музичного твору тісно пов'язаний з його нарративом, адже задля глибокого розуміння естетичної форми твору, а також мистецької концепції важливим є детальний аналіз його оповідної структури. Таким чином, питання нарації знаходяться в центрі уваги сучасного музикознавства.

Література:

- Женетт Ж. Фигуры : работы по поэтике. В 2 т. [Текст] / Ж. Женетт ; [пер. с фр. Е. Гальцевой, Е. Гречаной, С. Зенкина и др. ; под ред. С. Зенкина]. — М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. — Т. 1. — 472 с. — ISBN 5-8242-0064-5.
- Карабаева А. Г. Нарратив в науке и образовании [Текст] / А. Г. Карабаева // Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия «Symposium», выпуск 29. — СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. — С. 89–96.
- Кутковая Е. С. Нарратив в исследовании идентичности [Текст] / Е. С. Кутковая // Национальный психологический журнал. — 2014. — № 4 (16) — С. 23–33.
- Маршева Н. П. Структурна наратологія у Франції : розвиток ідей Клода Леві-Строса [Текст] / Н. П. Маршева // Слов'янський світ : зб. наук. пр. — 2014 — Вип. 12. — С. 114–136.
- Ткачук О. Наратологічний словник [Текст] / Олександр Ткачук ; ред. В. Г. Дончик. — Тернопіль : Астон, 2002. — 173 с.
- Трубина Е. Нарратология : основы, проблемы, перспективы [Электронный ресурс] / Е. Трубина (укладач). — Электронні дані : 77325 kb. — Режим доступу : <http://psylib.myword.ru/index.php?automodule=downloads&showfile=1596> (дата звернення : 23.09.2017). — Назва з екрана.
- Фрейденберг О. М. Миф и литература древности [Текст] / О. М. Фрейденберг. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : «Восточная литература» РАН, 1998. — 800 с. — (Исследования по фольклору и мифологии Востока). — ISBN 5-02-017900-0.
- Хайдеггер М. Исток художественного творения [Текст] / Мартин Хайдеггер ; пер. с нем. А. В. Михайлова. — М. : Академический проект, 2008. — 528 с.
- Barthes R. Introduction a l'analyse structurale des recits / R. Barthes // Communications. — 1966. — no 8. — P. 1–27. — (Переклад видання : Барт. Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов [Текст] / Роланд Барт ; перевод с фр. Г. К. Косикова // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. : Тракаты, статьи, эссе. — М. : МГУ, 1987. — С. 387–422).
- Bremond C. 'Le modèle constitutionnel' de A. J. Greimas [Текст] / Claude Bremond // Logique du récit. — Paris : Editions du Seuil, 1973. — P. 81–102. — ISBN 2020020432.
- Fry L. D. "The dawn is behind your picture" musical cubism and surrealism in Francis Poulenc's "Le travail du peintre" [Текст] : PhD's Thesis / Laura D. Fry. — Ohio University (USA), 2007. — 355 p.
- Greimas A. J. Littérature ethnique [Текст] / A. J. Greimas // Sémiotique et sciences sociales. — Paris : Editions de Seuil, 1976. — P. 189–216. — ISBN : 2020043645.
- Langer K. S. Philosophy in a New Key : A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art [Текст] / Langer K. Susanne. — New York : The New American Library, 1951. — 34 p.
- Roy J. Francis Poulenc : L'homme et son oeuvre [Текст] / J. Roy. — Paris : Seghers Ligugé. — 190 p.

References:

- Zhenett, Zh. (1998). *Figury : raboty po poetike* [Figures]. (E. Hal'tseva, E. Grechana, S. Zenkin at al, trans. S. Zenkin, ed.). (Vol. 1). Moscow : Izd-vo im. Sabashnikovykh. (In Russian).
- Karabayeva, A. G. (2003). *Narrativ v nauke i obrazovanii* [The Narrative in Science and Education]. *Innovations and Education : Proceedings of the Conference in St. Petersburg (Series "Symposium", issue 29)*, (pp. 89–96). St. Petersburg : Philosophical Society. (In Russian).
- Kutkovaya, E. S. (2014). *Narrativ v issledovanii identichnosti* [The Narrative in the Study of Identity]. *Natsional'nyy psikhologicheskyy zhurnal — The National Psychological Journal*, 4 (16), 23–33. (In Russian).
- Marшева, N. P. (2014). *Strukturna naratolohiya u Frantsiyi : rozvytok idey Kloda Levi-Strosa* [Structural Naratology in France : the Development of Claude Levi-Strauss]. *Slov'yanskiy svit — Slavic World*, 12, 114–136. (In Ukrainian).
- Tkachuk, O. (2002). *Naratologichniy slovník* [Narratologic Dictionary]. (V. G. Donchik, ed.). Ternopil : Aston. (In Ukrainian).
- Trubina, Ye. (N. d.). *Narratologiya : osnovy, problemy, perspektivy* [Foundations, Problems, Perspectives]. <http://www.myword.ru>. Retrieved from <http://psylib.myword.ru/index.php?automodule=downloads&showfile=1596>. (In Russian).
- Freidenberg, O. M. (1998). *Mif i literatura drevnosti* [Myth and Antiquities]. (2 nd ed., rev. and additional). Moscow : "Vostochnaya literatura" RAN. (In Russian).
- Khaydegger, M. (2008). *Istok khudozhestvennogo tvoreniya* [The Origin of the Work of Art]. (A. V. Mikhaylov, trans). Moscow : Akademicheskyy proyekt. (In Russian).
- Barthes, R. (1966). Introduction a l'analyse structurale des recits. *Communications*, 8, 1–27. (In French. Russian ed. : Bart, R. (1966). *Vvedeniye v strukturnyy analiz povestvovatel'nykh tekstov* [Introduction a l'analyse structurale des recits]. (G. K. Kosikov, trans.). In *Zarubezhnaya estetika i teoriya literatury XIX–XX vv. — Foreign Aesthetics and Theory of Literature of the XIX–XX Centuries*, (pp. 387–422). Moscow : MGU).
- Bremond, C. (1973). 'Le modèle constitutionnel' de A. J. Greimas. In *Logique du récit*, (pp. 81–102). Paris : Editions du Seuil. (In French).
- Fry, L. D. (2007). "The Dawn is Behind Your Picture" Musical Cubism and Surrealism in Francis Poulenc's "Le Travail du Peintre". *Doctor's Thesis*. Ohio University (USA). (In English).
- Greimas, A. J. (1976). *Littérature ethnique*. In *Sémiotique et sciences sociales*, (pp. 189–216). Paris : Editions du Seuil. (In French).
- Langer, S. K. (1951). *Philosophy in a New Key : A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art*. New York : The New American Library. (In English).
- Roy, J. (1964). *Francis Poulenc : L'homme et son oeuvre*. Paris : Seghers Ligugé. (In French).